

CASTELL, Xisca; VANRELL, M. del Mar (coord.) (2022).

La dinamització lingüística: bases, eines i estratègies.

Palma: Govern de les Illes Balears: Universitat de les Illes Balears. 265 p.

Qualsevol procés de planificació lingüística orientat a la normalització implica estendre l'ús de la llengua i, per tant, emprendre accions de dinamització lingüística, motiu pel qual és bàsic fer una bona reflexió sobre tots els aspectes que s'hi relacionen. Aquesta reflexió és, precisament, la que aporta el volum *La dinamització lingüística: bases, eines i estratègies*, coordinat per Xisca Castell i Maria del Mar Vanrell, que té l'origen en el títol propi del postgrau Expert Universitari en Dinamització Lingüística que la Universitat de les Illes Balears va oferir durant el curs 2019-2020.

El volum, que s'inicia amb una presentació de Beatriu Defior, directora general de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears, s'organitza en onze capítols i una introducció en què les coordinadores defineixen el concepte *dinamització lingüística* adoptat al llarg del text. La dinamització lingüística s'entén com «totes aquelles accions encaminades cap a restaurar o reforçar una llengua concreta en un territori en què ha estat desplaçada o substituïda per altres llengües, sovint més poderoses o considerades de més prestigi» (p. 11), la qual cosa implica una vinculació amb disciplines no necessàriament lingüístiques, com la sociologia, l'antropologia, la psicologia o el dret. Així doncs, el volum recull aportacions de diversos àmbits distribuïdes en tres grans blocs: bases, eines i estratègies de la dinamització lingüística.

El primer bloc, que proporciona les bases de qualsevol acció de dinamització lingüística, es divideix en dos subapartats: l'entorn social (element imprescindible en qualsevol projecte o intervenció que afecti les actituds o els usos lingüístics) i el dret lingüístic.

El primer subapartat comença amb la intervenció d'Isidor Marí, que analitza la figura del dinamitzador lingüístic com a agent de planificació lingüística, amb un rol important en la incorporació de canvis de comportament lingüístic. Per a l'autor, cal que el dinamitzador lingüístic conegui tant el funcionament dels processos de canvi social com les dinàmiques del canvi lingüístic, atès que això li proporcionarà recursos i estratègies per a planificar la intervenció d'una manera adequada.

El capítol 2, de Joan Melià, ofereix una panoràmica de la planificació lingüística en relació amb les actuacions de política lingüística, i se centra especialment en un dels aspectes de la planificació en què el paper de la dinamització lingüística (i també de l'activisme, al qual l'autor dedica un apartat) pot ser clau: la planificació de l'apropiació. D'acord amb Melià, l'apropiació pot orientar-se a afegir competències lingüístiques al capital de què ja es disposa, o bé servir d'eina per a assegurar la continuïtat d'una llengua dins la comunitat lingüística, de manera que cal actuar en diversos àm-

bits —família, escola, lleure, paisatge lingüístic, acollida dels nous parlants (*neoparlants* en termes de l'autor), etc. — per a poder fer una planificació transversal que impliqui els agents adequats en cadascuna de les actuacions.

El capítol 3, a càrrec de les coordinadores del volum, presenta, des del marc de les teories postestructuralistes del llenguatge, la relació de la dinamització amb qüestions identitàries (sobretot, el gènere, però també la classe social i l'ètnia). Xisca Castell i Maria del Mar Vanrell mostren diversos estudis duts a terme en relació amb aquesta qüestió en l'àmbit de la catalanofonia, i conclouen que és necessària una «dinamització lingüística més posicionada pel que fa al gènere o a altres categories socials» (p. 77). Això implica realitzar projectes per a desenvolupar eines de metareflexió lingüística associades a ideologies i actituds lingüístiques, però també aprofundir en l'estudi de qüestions que han d'ajudar a comprendre millor els vincles entre els elements constitutius de la identitat, l'ensenyament-aprenentatge de les llengües i els usos lingüístics. Per fer-ho, proposen emprar metodologies d'anàlisi qualitativa, amb una atenció especial als relats de vida lingüística, «un mètode molt versàtil» (p. 83) que pot servir de punt de partida per a aconseguir una dinamització lingüística més situada socialment.

El segon subapartat del primer bloc del volum, que conté els capítols 4 i 5, se centra en el dret lingüístic. El capítol 4, d'Antoni Llabrés, analitza l'estatus jurídic i legal de la llengua catalana a les Illes Balears i demostra que, malgrat el mandat normalitzador que s'atorga als poders públics, l'Estat espanyol ha dut a terme una política de subordinació en relació amb les llengües no castellanes, derivada en bona part de l'obligació de conèixer el castellà, però no la resta de llengües. Aquest marc legal es relaciona, a més, amb els drets lingüístics de la ciutadania, que són bàsicament tres: el dret d'ús, el dret d'aprenentatge i el dret d'opció lingüística davant les administracions públiques. Llabrés repassa la jurisprudència relativa a aquests drets i exposa, en un apartat final del tot imprescindible, les diverses vies de què disposa la ciutadania per garantir-ne el compliment.

Al capítol 5, Joan-Albert Villaverde explora les principals fonts de legitimitat de les polítiques lingüístiques de normalització: d'una banda, el perill que la llengua subordinada desaparegui i, de l'altra, les dificultats de viure plenament en la llengua subordinada. Després d'analitzar el recorregut que han tingut aquestes dues línies argumentatives, conclou que la segona és preferible a la primera, atès que és més eficaç focalitzar el missatge en la necessitat d'oferir benestar a la població a través dels usos lingüístics que no pas en la necessitat de «preservar la llengua com una realitat abstracta» (p. 125) sense donar-hi un valor instrumental clar.

Un cop proporcionades les bases que han de fonamentar la dinamització, el segon bloc temàtic del llibre presenta eines que poden ser útils per a desenvolupar-la. Al capítol 6, Magdalena Capellà se centra en el joc i l'humor com a instruments per a afavorir la creació d'actituds positives cap a la llengua i la cultura catalanes. L'autora posa de manifest que, malgrat les reticències que han causat l'ús del joc i el recurs a l'humor com a eines didàctiques, actualment hi ha consens sobre la importància que tenen per al desenvolupament i per a l'aprenentatge dels individus. Així, si bé cal

tractar aquests usos amb molta cura (especialment l'humor, que pot conduir a la ridiculització i ser, llavors, contraproductiu), per a Capellà, incorporar l'aprenentatge basat en jocs (ABJ), com també la ludificació i el teatre, en la dinamització lingüística, pot ser clau per a assegurar-ne l'èxit.

Al capítol 7, Margalida Barceló i Maria Josep Carrasco reflexionen sobre el paper del dinamitzador lingüístic en tres aspectes: presa de consciència lingüística, canvi d'actituds i canvi de comportament lingüístic. Partint dels diferents marcs teòrics de la pedagogia actual, ofereixen un guió per a crear activitats, així com exemples d'activitats concretes. Destaquen, en aquest sentit, «l'Escala de Thurstone» per a l'avaluació inicial, les autobiografies lingüístiques per a la indagació i la reflexió, els decàlegs per a la incidència conductual o «La meua senalla» per a la síntesi i l'autoavaluació.

Al capítol 8, Carlos Vecina i Aina Calvo exposen detalladament el procés d'elaboració de projectes per a la intervenció dinamitzadora, amb l'objectiu de contribuir a establir d'una manera clara la base metodològica, sistematitzada i racional de qualsevol acció de dinamització. En relació amb això, proporcionen estratègies per a planificar i construir les activitats, distribuir el temps, gestionar els recursos o avaluar l'èxit de cadascuna de les accions desenvolupades de la millor manera possible.

Finalment, el tercer bloc del llibre conté tres capítols que presenten estratègies perquè els agents de la dinamització lingüística puguin desenvolupar les seves tasques amb eficiència. Així, al capítol 9, Ivo Valls-Ratés reflexiona sobre la importància de l'oralitat per als dinamitzadors lingüístics i ofereix recursos per a assolir tres objectius: 1) construir un discurs oral efectiu en el marc de la dinamització; 2) reduir la glossofòbia o l'ansietat de l'orador a l'hora de comunicar oralment un missatge, i 3) comunicar oralment un missatge tenint en compte l'actitud de l'orador, l'objectiu que es persegueix, l'audiència, les característiques de la veu i l'expressió corporal.

El capítol 10, de Miquel Strubell i Trueta (†), presenta estratègies per a fomentar l'aprenentatge del català entre la població allòctona i al·loglota, tot fent èmfasi en la necessitat que el català esdevingui la llengua no marcada (*anònima*) i de cohesió social. L'autor repassa, en primer lloc, la situació lingüística de les Balears a partir de l'*Enquesta modular d'hàbits socials* (EMHS), del 2010 (Institut d'Estadística de les Illes Balears, 2010), i de l'*Enquesta d'usos lingüístics de les Illes Balears* (EULIB), del 2014 (Melià i Vanrell, 2017). Tot seguit, aporta tres models que han d'afavorir la motivació dels no catalanoparlants per a aprendre i utilitzar la llengua sense perdre de vista que, en tots els casos, cal que l'aprenent no només adquireixi una bona competència comunicativa sinó que també tingui voluntat i oportunitats suficients de posar-la en pràctica. Per acabar, presenta estratègies i materials que poden contribuir a incrementar l'ús del català, així com gestionar adequadament la diversitat cultural i lingüística en les diverses esferes de la societat.

Tanca el volum el capítol 11, a càrrec de Gemma Sanginés, que aborda l'assertivitat lingüística. Parteix de la idea que els parlants de llengües minoritzades sovint tenen *estrès lingüístic*, que relaciona amb la submissió lingüística i que considera que és el que condueix a la convergència cap a la llengua dominant, una convergència que, segons explica, es pot produir en diverses *capes*: 1) a simple vista, 2) davant el primer

senyal d'incomprensió, 3) quan es detecta que l'interlocutor no és parlant de la llengua, 4) quan l'interlocutor afirma que no parla la llengua, 5) quan l'interlocutor afirma que no entén la llengua i 6) quan es demana explícitament un canvi de llengua. En les llengües normalitzades, només les tres darreres situacions comporten la convergència a la llengua de l'interlocutor, mentre que, en les llengües minoritzades, els parlants canvien de llengua en tots els casos. Sanginés ofereix, llavors, estratègies per a evitar o modificar aquest comportament, i clou el capítol amb un decàleg «per viure millor en la llengua pròpia» (p. 247).

El glossari i l'índex que es recullen al final del llibre, sens dubte, ajuden a comprendre millor els diversos conceptes clau i a navegar per uns continguts caracteritzats, com hem vist, per una gran interdisciplinarietat. Es tracta, en definitiva, d'un llibre necessari i útil per a qualsevol lector que vulgui aprofundir en el camp de la planificació lingüística i, concretament, de la dinamització.

Elga CREMADES
Universitat de les Illes Balears

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE LES ILLES BALEARS (2010). *Enquesta modular d'hàbits socials 2010: Metodologia*. Palma: Institut d'Estadística de les Illes Balears.
- MELIÀ, Joan; VANRELL, M. del Mar (coord.) (2017). *Enquesta d'usos lingüístics a les Illes Balears 2014: Anàlisi*. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria de Cultura, Participació i Esports. Universitat de les Illes Balears; Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.